

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

Volume 4, Issue 1, 2024

The Role of Normal Social Interaction in Crime Prevention

Faezeh Salahiabadi¹, Alireza Ghorbani*², Zahra Tajari Moazeni³

1. PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Law, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 251-263

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0001-8718-8816

TELL: +9889111790574

Email: a.ghorbani@pnu.ac.ir

Article history:

Received: 19 Oct 2023

Revised: 05 Jan 2023

Accepted: 19 Feb 2024

Published online: 20 Mar 2024

Keywords:

Social Interaction, Criminal Prevention, Non-Criminal Prevention, NGO.

ABSTRACT

Social interaction is one of the most important indicators of delinquency prevention, which has prompted the politicians to explain its role and position in the form of special regulations and this is possible around the axis of the criminal, the victim, the society and social interaction takes place in line with the aforementioned three axes. Criminological theories such as restorative justice and crime prevention have been formed by considering the teachings of social interaction and have evaluated indicators such as mediation and compensation. Since the norms are under the control of the law, social interaction with the norm also plays an important role in preventing the occurrence of crime and the most important type of prevention in this field can be called active or non-criminal prevention such as situational prevention. Society includes development and environment. Although it can be said that special laws and regulations have been established in order to interfere with different people in order to prevent crimes such as semans. For this reason, in the following article, the role and place of social interaction with the norm in the prevention of crime has been analyzed analytically, descriptively and we have come to the conclusion that the role and place of social interaction with the norm. Crime prevention is something that cannot be hidden. So that the new criminal laws of Iran are valid for this claim according to the existing regulations and instructions in this field.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2024 The Authors.

How to Cite This Article: Salahiabadi, F; Ghorbani, A & Tajari Moazeni, Z (2024). "The Role of Normal Social Interaction in Crime Prevention". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 4(1): 251-263.

انجمن علمی فقه‌های تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

دوره چهارم، شماره اول، بهار ۱۴۰۳

جایگاه تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم

فائزه صلاحی ابدی^۱، علیرضا قربانی^{۲*}، زهرا تجری^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

۲. استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. استادیار، گروه حقوق، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

چکیده

تعامل اجتماعی یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های پیشگیری از بزه بوده که سیاستمداران را بر آن داشته تا نقش و جایگاه آن را در قالب مقرراتی خاص تبیین نمایند و این امر در حول محور مجرم، بزه‌دیده و جامعه امکان‌پذیر است و تعامل اجتماعی در راستای سه محور مذکور اتفاق می‌افتد. نظریات جرم‌شناختی همچون عدالت ترمیمی و پیشگیری از جرم با در نظر داشتن آموزه‌های تعامل اجتماعی شکل گرفته‌اند و شاخصه‌هایی همچون میانجی‌گری و جبران خسارت را مورد ارزیابی قرار داده‌اند. از آنجا که هنجارها با قانون کنترل می‌شوند، تعامل اجتماعی به‌هنگار نیز نقش مهمی در راستای پیشگیری از جرم دارد و مهم‌ترین نوع پیشگیری در این خصوص را می‌توان پیشگیری کنشی یا غیرکیفری عنوان داشت که قانون‌گذار به ابعاد مختلف باید مقررات افشاکنندگان فساد اقتصادی و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد را در قالب مقررات مختلف و به‌صورت مستقل مورد توجه قرار دهد، هرچند که وضع قوانین و مقرراتی خاص در راستای مداخله اشخاص مختلف در راستای پیشگیری از جرم همچون سازمان‌های مردم‌نهاد را می‌توان عنوان نمود. از این جهت در مقاله پیش رو به بررسی نقش و جایگاه تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم به روش تحلیلی - توصیفی پرداخته شده و بدین‌نتیجه دست یافتیم که نقش و جایگاه تعامل اجتماعی به‌هنگار در خصوص پیشگیری از جرم امری غیرقابل کتمان است، به‌طوری‌که قوانین کیفری نوین ایران با توجه به آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های موجود که در این زمینه وجود دارد، صحه بر این مدعا است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۶۳-۲۵۱

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۸۸۱۶-۸۷۱۸-۰۰۰۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۹۱۱۱۷۹۰۵۷۴

ایمیل: a.ghorbani@pnu.ac.ir

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۷

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۰۱

واژگان کلیدی:

تعامل اجتماعی، پیشگیری کیفری، پیشگیری غیرکیفری، سازمان مردم‌نهاد.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

همواره در ادوار مختلف قانونی نقش و جایگاه تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم غیرقابل کتمان بوده و نظریه پردازان جرم‌شناختی و کیفرشناختی و از جهاتی اندیشمندان جامعه‌شناختی نیز بر نقش جامعه و مردم توجه خاصی داشته‌اند. به‌طور کلی برای این‌که بتوانیم بستری مناسب برای برقراری ارتباط حفظ و تداوم یک رابطه پایدار و مؤثر با دیگران، به‌خصوص با دوستان و آشنایان و همکاران داشته باشیم، ناچاریم به عوامل مؤثر در برقراری، حفظ و تقویت روابط انسانی و ارتباطات اجتماعی توجه کنیم. باتوجه به این‌که هر ارتباط و رابطه‌ای با دیگران آگاهانه و ناخودآگاه به‌طور غیرمستقیم یا مستقیم، ناخواسته یا خواسته پیمای را با کلام یا رفتار انتقال داده و گوشه‌هایی از باورها و ارزش‌های حاکم به اندیشه‌ها در تعامل قرار می‌گیرند. می‌بایست در برقراری رابطه با دیگران و تأمین نیاز ارتباطی مخاطبان ضمن آشنایی با ویژگی‌ها و نیازهای حاکم بر انسان خود را به شیوه‌ها و روش‌های روان‌شناختی ارتباط و جامعه‌شناختی مسلح نماییم (افروز، ۱۳۸۹: ۵۲). از آنجایی که انسان معاصر دچار یک عدم انطباق است و این عدم انطباق جنبه همگانی دارد و نه انطباقی که در افق‌های گوناگونی چون پزشکی، قانون، اخلاق و قلمرو وجودی تظاهر می‌کند که همگی دارای یک ریشه مشترک با یک سرچشمه واحد می‌باشد. با شناخت این عوامل چه در شاخه جامعه‌شناختی و چه در روان‌شناسی می‌توانیم چالش‌ها و نقاط ضعف انسان‌ها را در این دو حوزه مطالعه نموده و در قالب پیشگیری از بزه تا حد امکان با ترمیم نقاط ضعف و مشکلات پیش روی انسان‌ها به پیشگیری از جرایم پرداخت. تأسیس نهادهای همچون سازمان‌های مردم‌نهاد، سوت‌زنی از جرایم اقتصادی، میانجی‌گری، داوری و صدها نهاد دیگر حاکی از نقش و جایگاه تعامل اجتماعی در پیشگیری از جرم است که در مقاله پیش رو مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۱- تبیین ماهیت و مفهوم تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم

در ابتدا ضرورت دارد عنوان گردد تعامل اجتماعی به‌هنگار و پیشگیری چه نقشی در پیشگیری از جرم دارد. تعامل اجتماعی به‌هنگار کنش و واکنش متقابل فرد و گروه‌های اجتماعی در روابط پایدار و حتی ناپایدار و کمرنگ با یکدیگر (دادخواه، ۱۳۸۵: ۱۳) شیوه تعامل شخص با سایر اشخاص و محیط اجتماعی (جامعه) به‌عنوان یک کل، «انکسار» هنجارها و ارزش‌های جامعه‌ای را به‌شیوه آگاهی فرد و اعمال واقعی او براساس درک این هنجارها و ارزش‌ها معین می‌نماید. براساس نظر پیوتر اشتومپکا، اشکال رابطه و تعامل در جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی را می‌توان به شرح زیر توصیف:

- اولین و اساسی‌ترین آن‌ها رفتارهای مشترک حیوانی هستند یعنی حرکات فیزیکی مختلف بدن؛ دوم عمل‌ها هستند یعنی حرکتی با معنا و هدف؛ سوم رفتار اجتماعی یا کنش‌های اجتماعی هستند که (مستقیم یا غیرمستقیم) افراد دیگر را مورد خطاب قرار می‌دهند و از عامل دیگری انتظار واکنش یا پاسخ دارند؛ چهارم مخاطبین اجتماعی هستند، یک جفت کنش اجتماعی که بیانگر شروع تعامل‌های اجتماعی است. تعامل‌های اجتماعی به نوبه خود اساس روابط اجتماعی را تشکیل می‌دهد. نمادها روابط اجتماعی را تعریف می‌کنند. بدون نمادها، زندگی اجتماعی ما پیچیده‌تر از زندگی حیوانات نخواهد بود. برای مثال، بدون نمادها، مردم هیچ خاله یا عمو، کارفرما یا معلم یا حتی برادر و خواهر نخواهند داشت. در مجموع، ادغام‌های نمادین چگونگی رابطه زندگی اجتماعی با روش‌هایی را تحلیل می‌نمایند که افراد از خود و دیگران تعریف می‌کنند. آن‌ها تعامل چهره به چهره را مطالعه و بررسی می‌کنند مردم چگونه زندگی را معنا و روابط خود را تعیین می‌نمایند.

حال می‌بایست بیان گردد که منظور از پیشگیری با توسل به عوامل تعامل اجتماعی چیست؟ در ادبیات جرم‌شناسی، باتوجه به فلسفه وجودی حقوق کیفری و راهکارهای آن در برخورد با پدیده مجرمانه از یک‌سو و از سوی دیگر گرایش‌های نوین و خاصی که تحت عنوان جرم‌شناسی کاربردی اختصاصاً به

(نیازپور، ۱۳۸۲: ۱۲۹-۱۲۸). تعامل اجتماعی به‌هنجار در پیشگیری از جرم را در انتها می‌توان چنین مفهوم‌نگاری نمود که هرگونه اقدامات پیشگیرانه (اعم از کیفری و غیرکیفری) که در راستای تعامل اجتماعی به‌هنجار رخ می‌دهد را می‌توان در این مفهوم جای داد و تعامل اجتماعی به‌هنجار در مقاله پیش رو تنها با هدف پیشگیرانه مورد توجه و نظر است.

۲- نقش و جایگاه در متون قانونی

نقش و جایگاه تعامل اجتماعی به‌هنجار در پیشگیری از جرم را می‌توان در مقررات و متون قانونی مختلفی مورد مطالعه قرار داد که ذیلاً مورد اشاره قرار می‌گیرد؛ تعامل اجتماعی در پیشگیری از جرم بر مبنای قضا دادایی در دادرسی به‌منظور رعایت حقوق جامعه و پیشگیری از آسیب‌های احتمالی روحی و روانی اشخاص جامعه در دادرسی‌ها و دادگاه‌ها و به‌طور کلی در دادرسی‌ها می‌تواند مطرح باشد، سیاست کیفری یا جزایی قوانین نوین کیفری مبتنی بر پیشگیری از سقوط متهمان و محکومان کیفری در ارتکاب جرایم مختلف است که مورد توجه سازمان‌های قضایی و تقنینی می‌باشد و با این وجود برای اشخاص حقوقی با توجه به نقش آن‌ها در امور اقتصادی و معیشتی مردم و تولید و توزیع مایحتاج عمومی برای نخستین بار ضمانت اجرای کیفری در امور کیفری نیز توجه شده است، مشارکت همکاری مردم و نهادهای مردمی و نقش تعامل اجتماعی به‌هنجار در پیشگیری از جرایم می‌تواند به روند رسیدگی کمک شایانی نماید و هم از نظر سرعت در روند رسیدگی مؤثر باشد. می‌بایست از قوانین ماهوی در راستای موضوع نقش و جایگاه تعامل اجتماعی به‌هنجار در خصوص پیشگیری از جرم به‌صورت خاص به مقرراتی اشاره داشت که به‌طور ضمنی به این موضوع توجه داشته است.

۲-۱- جرم‌انگاری در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ پیشگیری کیفری در ارتکاب جرایم را مورد پیش‌بینی قرار داده است که در این خصوص می‌توان نقش سیستم قضایی و سازمان‌های مردم‌نهاد را در اعلام جرم مورد توجه قرار داد. ماده ۲ مقرر داشته که هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون

موضوع پیشگیری می‌پردازد، تعاریف موسع یا مضیقی از پیشگیری ارائه گردیده و با نظر داشتنی عام به مجموعه اصول حاکم بر عدالت کیفری، در اثنای قوانین و مقررات کیفری و اقدامات تأمینی و تربیتی، پیشگیری از وقوع جرم شکل می‌گیرد و با چشم‌اندازی دقیق، اقداماتی را که سیستم عدالت کیفری و اجتماع پس از وقوع جرم در جهت کشف حقیقت و جرم، دستگیری و جلب و محاکمه مجرمان و اعمال و اجرای مجازات‌ها یا اقدام تأمینی و تربیتی بر آن‌ها اعمال می‌نماید، نمی‌توان پیشگیری را به مفهوم دقیق کلمه دانست، همان‌طور که در مدل پزشکی تجویز دارو برای بیمار را نمی‌توان پیشگیری تلقی نمود (مهردی، ۱۳۹۲: ۱۹-۱۸).

به‌طور کلی، مجموعه نهادهای موجود در سیستم عدالت کیفری، اعم از پلیس و دیگر ضابطان دادگستری، دادرسی‌ها و محاکم دادگستری و اجرای احکام کیفری در نهایت به‌عنوان عوامل تأثیرگذار برای پیشگیری از جرم جلوه می‌کنند. در تعریف موسع هر اقدامی اعم از کیفری و غیرکیفری که برای مقابله با جرم و با هدف کاهش میزان ارتکاب جرم صورت گیرد، در مفهوم پیشگیری می‌گنجد (نیازپور، ۱۳۸۷: ۱۷۰). بنابراین در معنای عام، پیشگیری از جرم جلوگیری از وقوع بزه یا اتخاذ تدابیر لازم است و استفاده از هر وسیله‌ای مجاز می‌باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۹: ۱۴۶). به دیگر سخن، هر آن‌چه علیه جرم باشد و سبب کاهش نرخ بزهکاری گردد، در گستره معنای عام پیشگیری از جرم قرار دارد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۹: ۱۱). در این نگرش سیاست جنایی همه تدابیر کیفری و غیرکیفری را که حکومت با مددجویی از سه قوه قانون‌گذاری، اجرایی و قضایی با هدف محدودکردن و مهار بزهکاری و نیز پیشگیری اتخاذ می‌کند، دربر می‌گیرد، ناگفته پیداست که در این زمینه، مردم نقش بسیار پراهمیتی را برعهده دارند (نوربها، ۱۳۷۸: ۱۱۰)، بدین ترتیب در سیاست جنایی، پیشگیری را می‌توان به‌کارگیری راهکارهای گوناگون برای جلوگیری از بزهکاری تعریف کرد. این معنا از پیشگیری «پیشگیری واکنشی» و «پیشگیری کنشی» را دربر می‌گیرد و براساس این رویکرد، سازوکارهای کیفری مانند ابتکارات اصلاحی - درمانی و سازوکارهای غیرکیفری همچون اقدامات موقعیت‌مدار می‌توانند در گستره پیشگیری از جرم جای گیرند

مصوب ۱۳۹۲ مقرر می‌دارد: «تعقیب متهم در جرایم قابل گذشت، فقط با شکایت شاکی شروع و در صورت گذشت او موقوف می‌شود.» بنابراین گذشت شاکی که معمولاً طی یک فرایند خاصی از طریق میانجی‌گری و وساطت اشخاص حاصل می‌شود از ادامه فرایند کیفری جلوگیری می‌کند که خود نوعی سیاست جنایی مشارکتی و تعامل اجتماعی به‌هنگار است، هرچند پیشگیری از جرم را دربر ندارد.

با تدقیق در ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ می‌توان عنوان نمود که یکی از وظایف سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) اعلام جرم و پیشگیری از آن است.^۱ نص ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، مبنای اعلام جرم سمن‌ها و شرکت آن‌ها در تمام مراحل دادرسی را موقوف به اساس‌نامه سمن‌ها نموده است. بنابراین سازمانی می‌تواند اعلام جرم و در دادرسی شرکت کند که اساس‌نامه‌اش حمایت از بزه‌دیدگان مندرج در ماده ۶۶ را پیش‌بینی کرده باشد. بزه‌دیدگان حقیقی یا فرضی، می‌توانند تنها به‌عنوان اعلام‌کننده جرم محسوب شوند و در تمام مراحل دادرسی شرکت نمایند. حال این پرسش مطرح می‌شود که در صورت اعلام جرم آیا دادسرا یا دادگاه الزامی به دعوت از سمن‌ها دارد؟ به نظر نمی‌رسد که دادسرا و دادگاه تکلیفی در خصوص دعوت از سمن‌ها داشته باشند و چنین امری نیز از منطوق ماده ۶۶ استنباط نمی‌شود. سمن‌ها شاکی و طرف دعوا

برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌گردد، به طوری که جرم، رفتاری ضداجتماعی است که دولت آن را برای ضرری که به خود و جامعه وارد گردیده، جرم‌انگاری کرده است (حومد، ۱۹۷۵: ۵۱) و از این نقطه نظر، پیشگیری از سوی اجتماع و آن هم به شیوه به‌هنگار از اهمیت برخوردار خواهد بود، به این معنی که چنانچه افراد جامعه در تقابل یکدیگر روابط صحیح و به‌هنگار و محترمانه‌ای داشته باشند، می‌توان ادعا نمود که منجر به کاهش جرم خواهد شد، مانند کنترل خشم در هنگام تصادفات رانندگی و برخورد در آرامش و محترمانه به یکدیگر و حل مشکل به‌وجودآمده در سایه تعامل صحیح افراد.

۲-۲- سمن‌ها به‌عنوان تعامل‌دهنده اجتماعی در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۰۴ در مواد مختلفی مواردی را در راستای تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم مطرح نموده و تأسیساتی را مورد پیش‌بینی قرار داده است که موجب کاهش بار دادگستری گردیده و از معایب سیستم عدالت کیفری پرهیز می‌شود که خود گامی در جهت سیاست «قضازدایی» می‌باشد، لذا مواد مختلف این قانون که در راستای قضازدایی تدوین گردیده، به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد: اولاً ماده ۱ این قانون که به تعریف آیین دادرسی کیفری مبادرت نموده، آن را به‌گونه‌ای توصیف کرده که میانجی‌گری و صلح و سازش میان طرفین دعوی کیفری را نیز شامل می‌شود. باتوجه به این که مطابق عدالت کیفری کلاسیک نظام کیفری اصولاً به‌دنبال اعمال مجازات بر مرتکبین جرایم می‌باشند، از این جهت قوانین شکلی کیفری نیز می‌بایست به‌گونه‌ای تنظیم و تدوین گردد که این هدف را تأمین نماید، ولی قانون مذکور مطابق رویکردهای نوین عدالت ترمیمی و جرم‌شناسی‌های واکنش اجتماعی جایگاه ویژه‌ای را برای میانجی‌گری، صلح، سازش و اصلاح‌ذات‌البین قائل گردیده است. از این جهت این قانون با پیش‌بینی میانجی‌گیری، صلح، سازش، تعقیب، تحقیق و ... در جهت تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم به روش پیشگیری کیفری گام برداشته است (امینی، ۱۳۹۳: ۱۵۴-۱۵۳)؛ ثانیاً در ماده ۱۲ قانون آیین دادرسی کیفری

۱- ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ مقرر می‌دارد: «سازمان‌های مردم‌نهادی که اساس‌نامه آن‌ها در زمینه حمایت از اطفال و نوجوانان، زنان، اشخاص بیمار و دارای ناتوانی جسمی یا ذهنی، محیط زیست، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، بهداشت عمومی و حمایت از حقوق شهروندی است، می‌توانند نسبت به جرایم ارتكابی در زمینه‌های فوق اعلام جرم کنند و در تمام مراحل دادرسی شرکت کنند. تبصره ۱: در صورتی که جرم واقع‌شده دارای بزه‌دیده خاص باشد، کسب رضایت وی جهت اقدام مطابق این ماده ضروری است. چنانچه بزه‌دیده طفل، مجنون و یا در جرایم مالی سفیه باشد، رضایت ولی، قیم یا سرپرست قانونی او اخذ می‌شود. اگر ولی، قیم یا سرپرست قانونی، خود مرتکب جرم شده باشد، سازمان‌های مذکور با اخذ رضایت قیم اتفاقی یا تأیید دادستان، اقدامات لازم را انجام می‌دهند. تبصره ۲: ضابطان دادگستری و مقامات قضایی مکلفند بزه‌دیدگان جرایم موضوع این ماده را از کمک سازمان‌های مردم‌نهاد مربوطه آگاه کنند. تبصره ۳: اسامی سازمان‌های مردم‌نهاد که می‌توانند در اجرای این ماده اقدام کنند، در سه‌ماهه ابتدای هر سال توسط وزیر دادگستری با همکاری وزیر کشور تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه‌قضاییه می‌رسد. تبصره ۴: اجرای این ماده با رعایت اصل ۱۶۵ قانون اساسی است و در جرایم منافی عفت سازمان‌های مردم‌نهاد موضوع این ماده می‌توانند با رعایت ماده ۱۰۲ این قانون و تبصره‌های آن تنها اعلام جرم نموده و دلایل خود را به مراجع قضایی ارائه دهند و حق شرکت در جلسات را ندارند.»

جمهوری اسلامی است و چه در بخش قانون‌گذاری و تقنین و چه در بخش اجرا و چه در حوزه قضا نمی‌شناسیم، الا این‌که در کنار انجام وظایف قانونی‌اش باید نگاه کامل پیشگیرانه داشته باشد، جهت کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی به‌ویژه در این قضیه نقش دستگاه‌های فرهنگی بسیار حائز اهمیت است، مانند آموزش و پرورش (عبدالرحمانی، ۱۳۸۳: ۹۵).

بنابراین می‌توان با کمک سازمان‌های مردم‌نهاد و نهادهای دولتی، مانند پلیس در امر جلوگیری از ارتکاب جرایم، دستگیری مجرمان از امحای آثار جرم و حمایت‌های مقدماتی از بزه‌دیدگان را برعهده بگیرد. دادستان، علاوه بر این‌که خود بر چگونگی اجرا وظایف پلیس نظارت دارد، می‌تواند به آن‌ها دستورات لازم را بدهد و خود نیز در مواقع لزوم با تکیه بر شواهد می‌تواند اقدامات لازم جهت پیشگیری از وقوع جرم انجام دهد (میرخلیلی، ۱۳۷۸: ۵۵) و دیگر نهاد دولتی می‌تواند از رسانه‌ها نام برد که نقش آنان باتوجه به این‌که در عصر ارتباطات هستیم، بسیار حائز اهمیت به‌خصوص در امر جهت دهی صحیح به تعاملات اجتماعی افراد علاوه بر پیشگیری از جرم نیز می‌تواند باشد. با شناسایی حق اعلام جرم، مشارکت در تمام مراحل دادرسی جهت اقامه دلیل و اعتراض به آرای مراجع قضایی برای سمن‌ها به یک‌باره تحول اساسی نسبت به حضور آن‌ها در فرآیند کیفری ایجاد شد. با طرح موضوع موانع اجرایی قانون آیین دادرسی کیفری از اجرای قانون مذکور جلوگیری شد و تغییراتی در آن به‌عمل آمد که ماده ۶۶ هم مشمول این تغییرات قرار گرفت. با تغییرات صورت گرفته در سال ۱۳۹۴ حق اعتراض سمن‌ها به آرای مراجع قضایی مندرج در ماده ۶۶ حذف گردید و امید ایجادشده دیری نپایید و به یأس مبدل شد. شناسایی حق اعلام جرم، مشارکت در تمام مراحل دادرسی جهت اقامه دلیل و اعتراض به آرای مراجع قضایی برای سمن‌ها یکی از حلقه‌های مفقوده نظام حقوقی ما در فرآیند کیفری محسوب می‌شود. هسته سخت و مرکزی حضور سمن‌ها در این فرآیند، برخورداری آن‌ها از حق اقامه دلیل و اعتراض به آرای مراجع قضایی بود که با تغییرات سال ۱۳۹۴ عملاً موقعیت سمن‌ها از شاکی به

محسوب نمی‌شوند تا چنین دعوتی از طرف دادسرا یا دادگاه الزامی باشد (رمضانی قوام‌آبادی، ۱۳۸۷: ۱۵۶).

هیأت مُنصفه یا جوری^۱ جمعی از افراد سوگند خورده هستند که در یک دادگاه به ارائه رسمی یک حکم بی‌طرفانه (پیداکردن واقعیت در یک مسأله قضایی) یا برای تعیین مجازات یا قضاوت می‌پردازند. در دوران مدرن نقش هیأت منصفه در دادگاه معلوم‌کردن گناهکار یا فقدان آن در یک جرم و جنایت است. طبق قانون در بسیاری از کشورها رأی هیأت منصفه ارزش اکثریت‌محور ندارد و روند صدور حکم تا هم‌نظرشدن تمامی اعضا به طول می‌انجامد، پس باتوجه به تغییرات صورت‌گرفته اخیر در ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری نمی‌توان ادعا کرد که سمن‌ها شاکی تلقی می‌شوند و دعوت آن‌ها را الزامی دانست. از طرف دیگر نمی‌توان سمن‌ها را به‌عنوان یار و دوست دادگاه معرفی کرد، زیرا نظام حقوقی ما با این نهاد در دادرسی‌های کیفری بیگانه است (رمضانی قوام‌آبادی، ۱۳۸۷: ۱۵۸-۱۵۷).

یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی دولت‌ها این است که چگونه بخش‌های مختلف را ترغیب کنند که به‌جای پیگیری اهداف و وظایف خاص خود به کار گروهی و فرابخشی روی بیاورند، اغلب به‌سختی می‌توان وزارتخانه‌هایی چون مسکن بهداشت و کار را قانع کرد که می‌توانند نقش مهمی در پیشگیری از جرم و امنیت جامعه ایفا کنند. بسیاری از بخش‌های دولتی جرم را به‌عنوان پدیده‌ای می‌نگرند که صرفاً در حوزه اختیارات پلیس یا نظام قضایی قابل طرح است و مایل هستند تا کار را به این نهادها واگذار کنند، مشکل دیگر آن است که نهادهای دولتی نوعاً تمایل ندارند که اطلاعات داده‌های نهاد خود را در اختیار دیگر نهادهای دولتی یا غیردولتی بگذارند. بنابراین نقش دولت در تعاملات بین افراد به‌خصوص در امر پیشگیری نه‌فقط وظیفه نیروی انتظامی و قوه قضاییه، بلکه وظیفه تمام نهادهای زیرمجموعه حکومت می‌باشد، از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی گرفته تا وزارتخانه‌های کشور را شامل می‌شود، بحث پیشگیری از وقوع جرم بخش عام آن مربوط به همه دستگاه‌ها در نظام

^۱ - Jury

اعلام‌کننده صرف فرو کاسته شد (رمضانی قوام‌آبادی، ۱۳۹۶: ۱۶۳).

۲-۳- پیشگیری و تعامل اجتماعی به‌هنجار در قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۹۴

یکی از مبانی تعامل‌دهندگان اجتماعی به‌هنجار را می‌توان پیشگیری از جرم عنوان نمود که مبنای حاکم بر قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۸۸ و ۱۳۹۴ را نیز می‌توان به این موضوع اختصاص داد.^۱ قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۹۴ و در بند سوم از ماده پنجم خود نیز به سیاست جنایی مشارکتی اشاره نموده است که در ماده مزبور چنین عنوان شده است که در بند دوم آن به آسیب‌شناسی علل وقوع جرم از سوی پژوهشگران و انجام تحقیقات پرداخته است و در بند سوم آن به مشارکت و شناسایی افراد جامعه و سازمان‌های مردم‌نهاد توجه شده است که می‌توان خوش‌بین بود که تعامل اجتماعی به‌هنجار مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته است. برای انجام وظایف زیر، دبیرخانه شورای عالی در قوه قضاییه تشکیل می‌شود:

۱- پیشگیری اجرای مصوبات ابلاغی شورا؛ ۲- انجام تحقیقات و پژوهش‌های مورد نیاز برای آسیب‌شناسی علل وقوع جرم و راه‌های پیشگیری از آن از طریق نهادهای تحقیقاتی در قوای سه‌گانه و مراکز پژوهشی دانشگاهی و در صورت نیاز انجام تحقیقات مذکور به‌صورت مستقل و تهیه و انتشار گزارش‌های آماری ادواری و سالانه؛ ۳- شناسایی راه‌های جلب مشارکت مردمی و حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد و نهادهای غیردولتی در امر پیشگیری از وقوع جرم در چهارچوب قوانین

۱- ماده ۶ قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۸۸: «وظایف شورای استانی پیشگیری از وقوع جرم به شرح زیر است: ۱- اجرای تصمیمات و سیاست‌های شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم در سطح استان؛ ۲- تدوین برنامه‌های استانی پیشگیری از وقوع جرم؛ ۳- بررسی تصویب و ارزیابی طرح‌ها و برنامه‌های استانی و شهرستانی پیشگیری و فراهم‌آوردن امکانات و بسترهای لازم برای اجرای آن؛ ۴- برنامه‌ریزی برای سهیم‌کردن دیدگاه و نظر شهروندان و ساکنان محله‌ها در تهیه و تنظیم برنامه‌های پیشگیری؛ ۵- به‌کارگیری و جلب مشارکت نهادهای غیردولتی و مردمی در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های پیشگیری؛ ۶- ارائه گزارش‌های منظم و ادواری از اجرای طرح‌ها و برنامه‌های استانی پیشگیری به سازمان پیشگیری از وقوع جرم؛ ۷- هدایت شوراهای شهرستانی پیشگیری از وقوع جرم و نظارت بر عملکرد آن‌ها؛ ۸- پیش‌بینی بودجه و منابع لازم برای اجرای طرح‌ها و برنامه‌های استانی پیشگیری و اعلام آن به سازمان پیشگیری از وقوع جرم.»

و مقررات و مصوبات شورا؛ ۴- دریافت آمار و اطلاعات مرتبط با وظایف شورا از دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط جهت تجزیه و تحلیل آن‌ها و ارائه گزارش به شورا؛ ۵- تهیه و تدوین پیش نویس سیاست‌های اجرایی و برنامه‌های ملی پیشگیری از وقوع جرم و اخذ گزارش و جمع‌بندی نتایج اجرای طرح‌ها و برنامه‌های ملی جهت ارائه به شورا؛ ۶- انجام امور دبیرخانه‌ای و سایر امور محوله از سوی شورا.

۲-۴- تعامل اجتماعی به‌هنجار در آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد مصوب ۱۳۸۴

یکی از مهم‌ترین قوانینی که به موضوع تعامل اجتماعی به‌هنجار در راستای پیشگیری از جرم پرداخته است، آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد مصوب ۱۳۸۴ می‌باشد. طبق ماده ۳ آیین‌نامه مزبور، «موضوع فعالیت سازمان مشتمل بر یکی از موارد علمی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، هنری، نیکوکاری و امور خیریه، بشردوستانه، امور زنان، آسیب‌دیدگان اجتماعی، حمایتی، بهداشت و درمان، توان‌بخشی، محیط زیست، عمران و آبادانی و نظایر آن یا مجموعه‌ای از آن‌ها می‌باشد.» از این رو می‌توان براساس ماده مزبور عنوان نمود که هدف سمن‌ها رسیدگی و حمایت از گروه خاصی از جامعه به‌ویژه در دادرسی‌های کیفری است که مبنای آن برگرفته از سیاست جنایی مشارکتی است. «سیاست جنایی مشارکتی، یعنی مشارکت وسیع جامعه مدنی و استفاده از قدرت رسانه‌ها، انجمن‌ها و شهروندان در پاسخ به پدیده مجرمانه است که با شرکت بیشترین تعداد کنشگران در سیاست جنایی با کلیه همکاری‌هایی که این امر را می‌طلبد، صورت می‌پذیرد» (لازرژی، ۱۴۰۰: ۲۳۹). شرکت‌دادن مردم در سیاست جنایی، ورای رفع دل‌نگرانی مشروع است در مورد کارایی آن، به معنای این است که امروزه پیشگیری و امنیت اموری هستند که به همه افراد جامعه مربوط می‌شود. سیاست جنایی به دنبال بازکردن درهای خود به روی مردم بوده و بنا دارد تا از حالت برج عاجی خارج شده و عدالت را به میان مردم برده و جهت حل‌وفصل دعاوی از نهادها و گروه‌های محلی، مانند شوراهای حل اختلاف استفاده نماید. عده‌ای سیاست جنایی مشارکتی را یک روش فعال می‌دانند که هدف آن بیشتر آموزش مسؤلیت‌پذیری و هموارکردن مردم‌سالاری محلی

مقرر گردیده است. دستورالعمل نحوه مشارکت و تعامل نهادهای مردمی با قوه قضاییه مصوب ۱۳۹۸ اهداف بسیار مهمی را دنبال می‌نماید که در ماده ۳ بدان پرداخته شده است. در ماده مزبور بیان گردیده است که: «مشارکت و تعامل نهادهای مردمی با قوه قضاییه با رعایت موارد زیر تحقق می‌یابد: ۱- رعایت کرامت انسانی؛ ۲- دفاع از حقوق و آزادی‌های مشروع؛ ۳- حفظ و احیای حقوق عامه؛ ۴- پیشگیری از وقوع جرم و مقابله با فساد؛ ۵- بهره‌گیری از برنامه‌های عدالت ترمیمی و صلح و سازش؛ ۶- مسؤولیت‌پذیری، همبستگی و انسجام اجتماعی؛ ۷- حمایت از محرومان و اقشار آسیب‌پذیر؛ ۸- محرمانگی پرونده‌های قضایی و اطلاعات طرفین و احترام به حریم خصوصی اشخاص مرتبط با پرونده.»

از جهاتی نیز موضوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد نیز در دستورالعمل مزبور تبیین گردیده است و در ماده ۴ آن آمده است: «موضوع فعالیت نهادهای مردمی در اجرای این دستورالعمل عبارت است از: مشارکت عمومی و همکاری در راستای صیانت از حقوق عامه، حمایت از حقوق شهروندی، پیشگیری و مقابله با فساد، دفاع از آزادی‌های مشروع، پیشگیری از وقوع جرم، میانجی‌گری، صلح و سازش، معاضدت حقوقی و روان‌شناختی، مددکاری اجتماعی، کارآفرینی اجتماعی، حمایت از حقوق بشر، سلامت، زنان، خانواده، اطفال و نوجوانان، بیماران یا اشخاص دارای ناتوانی جسمی و روانی، محیط زیست، میراث فرهنگی، منابع طبیعی، امر به معروف و نهی از منکر، حمایت از بزه‌دیدگان و خانواده آن‌ها، همیاری بازپرورانه در اجرای مجازات‌های جایگزین حبس و معاضدت به محکومان و حمایت از خانواده آن‌ها.» باتوجه به ماده مزبور می‌توان عنوان نمود که فعالیت سمن‌ها در ابعاد مختلفی که به‌عنوان گستره فعالیت آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد، در بخش بعدی رساله مورد بررسی قرار خواهند گرفت. به‌طور کلی دستورالعمل فوق‌الاشاره به عنوان جامع‌ترین قانونی است که در راستای اهداف و شرایط و آثار سمن‌ها وضع گردیده که اهداف مختلفی را نیز به‌دنبال دارد و از مشارکت حداکثری جامعه استفاده نموده است.

برای تأمین امنیت بیشتر است. سیاست جنایی مشارکتی کاملاً درجهت اهداف رویکرد قضازدایی است، چون از طریق واگذارنمودن رسیدگی برخی از جرایم به مردم و انجمن‌های محلی پرونده‌ها از مسیر فرایند کیفری خارج شده و در آن مراجع رسیدگی صورت خواهد گرفت، لذا چون موجب اجتناب از ورود افراد به فرایند کیفری و دستگاه قضایی و یا در صورت ورود موجب جلوگیری از ادامه فرایند کیفری می‌شود، منجر به قضازدایی خواهد شد. بنابراین استفاده از روش‌های مشارکتی غیررسمی که با روش‌های مختلف در مدیریت پدیده مجرمانه و پاسخ به آن سهیم می‌شوند، نوعی قضازدایی محسوب می‌شود (امینی، ۱۳۹۳: ۴۳-۴۴).

۲-۵- تعامل اجتماعی به‌هنگار در دستورالعمل نحوه مشارکت و تعامل نهادهای مردمی با قوه قضاییه مصوب ۱۳۹۸

یکی دیگر از قوانین مهم در راستای تعامل اجتماعی به‌هنگار در راستای پیشگیری از جرم را می‌توان دستورالعمل نحوه مشارکت و تعامل نهادهای مردمی با قوه قضاییه مصوب ۱۳۹۸ عنوان نمود. مقدمه دستورالعمل مزبور، مشارکت در زمینه‌های سیاست‌گذاری قضایی، پیشگیری از وقوع جرم، حمایت از بزه‌دیدگان، میانجی‌گری، صلح و سازش، نظارت بر اجرای قوانین، رسیدگی و بازاجتماعی‌شدن متهمان و مجرمان را برای نهادهای مردمی در نظر گرفته است. همچنین مبحث جداگانه‌ای به موضوع مشارکت در سیاست‌گذاری در مواد ۱۴ و ۱۵ ایجاد کرده است که بیان می‌دارد: «معاونت‌های راهبردی، حقوقی و سایر مراجع مسؤول مکلفند در فرایند سیاست‌گذاری، تهیه و تدوین لوایح قضایی، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها، حسب مورد، از تجربه و تخصص نهادهای مردمی همکار در سطوح راهبردی، تاکتیکی و عملیاتی استفاده نمایند.» اختصاص مبحث سوم به مشارکت در حمایت از بزه‌دیدگان (ماده ۲۰) و اختصاص مبحث چهارم و حق مشارکت آنان در میانجی‌گری و صلح و سازش (ماده ۲۳ به بعد) بیان‌کننده این نکته است که نقشی فراتر از تأثیر سازمان‌ها بر سیاست جنایی مشارکتی برای آن‌ها در نظر گرفته شده و به آن‌ها اجازه مشارکت در زمینه‌هایی، چون کمک به سیاست‌های قانون‌گذاری و قضایی اعطا شده است که در فصل چهارم این دستورالعمل

۲-۶- پیشگیری از جرم از طریق تعامل اجتماعی بهنجار در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹

ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ مقرر می‌دارد: «دستگاه‌ها و نهادهای زیر، در راستای تحقق اهداف این قانون عهده‌دار وظایف زیر می‌باشند:

۱- سازمان بهزیستی کشور مکلف است: - با استفاده از مددکاران اجتماعی در قالب فوریت‌های خدمات اجتماعی با همکاری شهرداری یا دهیاری و نیروی انتظامی نسبت به شناسایی، پذیرش، حمایت، نگهداری و توانمندسازی اطفال و نوجوانان موضوع این قانون و اعلام موضوعات به مراجع صالح اقدام کند؛ - در راستای وظایف قانونی و وظایف مقرر در این قانون از همکاری و مشارکت تمامی دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۰۷/۰۸ استفاده کند. دستگاه‌های اجرایی مکلفند در چهارچوب وظایف قانونی خود با سازمان مذکور همکاری کنند؛ - نسبت به اخذ و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به وضعیت‌های مخاطره‌آمیز برای اطفال و نوجوانان و انجام اقدامات لازم برای افزایش آگاهی‌های مردم در این زمینه اقدام کند.

۲- نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران از طریق پلیس ویژه اطفال و نوجوانان مکلف است: - نسبت به شناسایی اطفال و نوجوانان در وضعیت مخاطره‌آمیز در موارد مراجعه یا معرفی آنان به نیروی انتظامی یا مواجه‌شدن با آنان در حین اجرای وظیفه و یا شکایت از آنان، حسب مورد برای معرفی به سازمان بهزیستی کشور با مراجع قضایی و انجام حمایت‌های مورد نیاز براساس این قانون با سایر قوانین مرتبط اقدام کند؛ - در مأموریت‌های مددکاران اجتماعی و انجام وظایف محوله در اجرای این قانون، حسب تقاضا جهت تأمین امنیت آنان و نیز اطفال و نوجوانان موضوع مأموریت، اقدام قانونی لازم را به عمل آورد؛ - وضعیت‌های مخاطره‌آمیز و جرایم علیه اطفال و نوجوانان بزه‌دیده را حسب مورد به مراجع ذی‌صلاح قضایی و سازمان بهزیستی کشور گزارش نماید.

۳- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مکلف است: - نسبت به نگهداری جداگانه اطفال از نوجوانان و سایر

زندانیان اقدام کند؛ - اطلاعات اطفال و نوجوانانی را که در کانون اصلاح و تربیت نگهداری می‌شوند یا مدت مراقبت آنان تمام شده است و نیازمند حمایت هستند، جهت انجام اقدامات حمایتی به سازمان بهزیستی کشور اعلام کند؛ - اطفال و نوجوانانی را که پدر یا مادر یا سرپرست قانونی آنان در زندان به سر می‌برند، به سازمان بهزیستی کشور معرفی کرده تا برابر مقررات، طفل یا نوجوان نیازمند را حمایت کند.

۳- وزارت کشور مکلف است: - با همکاری دستگاه‌های ذی ربط نسبت به شناسایی اطفال و نوجوانان فاقد اسناد سجلی یا هویتی اعم از اتباع ایرانی و غیرایرانی و معرفی آنان حسب مورد به نهادهای حمایتی، آموزشی، درمانی یا قضایی جهت اقدامات حمایتی اقدام کند؛ - از طریق سازمان ثبت احوال کشور با همکاری سایر نهادهای مربوط و با در نظر گرفتن اقامتگاه اشخاص و تغییرات آن هر سال حداقل سه ماه پیش از آغاز سال تحصیلی جدید اسامی و نشانی اطفال و نوجوانان ایرانی و غیرایرانی را که به سن قانونی تحصیل رسیده‌اند، به تفکیک مناطق به آموزش و پرورش اعلام کند.

۴- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است اقدامات زیر را انجام دهد: - نظارت مؤثر بر اماکن کار جهت پیشگیری و مقابله با آزار یا بهره‌کشی اقتصادی از اطفال یا نوجوانان؛ - معرفی اطفال و نوجوانان بزه‌دیده یا در معرض خطر به نهادهای حمایتی و قضایی؛ - پوشش بیمه‌ای موضوع ماده ۱۶۸ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۰۸/۲۹ برای نوجوانان بین پانزده تا هجده سال شاغل.

۵- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است اقدامات زیر را انجام دهد: - تدوین دستورالعمل‌های بهداشت کار و مراقبت پزشکی برای انطباق شرایط کار نوجوانان با استانداردهای لازم؛ - پذیرش و درمان فوری اطفال و نوجوانان آسیب‌دیده در تمام مراکز بهداشتی درمانی همراه با ارسال گزارش موارد مشکوک به آزار به مراجع قضایی و بهزیستی؛ - پوشش کامل بیمه سلامت برای تمام اطفال و نوجوانان ساکن ایران.

۲-۷- سوت‌زنی و پیشگیری از جرم از طریق تعامل اجتماعی به‌هنجار

یکی از مهم‌ترین مبانی حاکم بر حمایت از افشاکنندگان فساد اقتصادی (که به اصطلاح سوت‌زنی نیز گفته می‌شود) را می‌توان مبارزه و پیشگیری از آن عنوان داشت. امروزه در سطح کلان، از ابعاد پیشگیری کیفری و غیرکیفری به موضوع فساد اقتصادی نگریسته‌اند و درجهت محو و حذف این نوع جرایم، تلاش شده است. باتوجه به سطح وسیع آسیب‌هایی که حملات تروریستی به جوامع وارد کرده‌اند، تلاش‌های بسیاری برای مهار این پدیده مجرمانه صورت گرفته است و سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای راهکارهای متفاوتی را به امید مبارزه با تروریسم در پیش گرفته‌اند. برخی راهکارهای کیفری را نتیجه‌بخش دانسته و تروریسم را همچون جرایم دیگر تعقیب و مجازات می‌کنند. برخی دیگر نیز اعمال راهکارهای نظامی را برگزیده، معتقدند که شدت و گستره حملات تروریستی اجرای اقدامات نظامی ضدتروریستی را ایجاب می‌کند. باتوجه به عدم موفقیت چاره‌جویی‌های مذکور، راهکارهای پیشگیرانه اهمیت قابل توجهی پیدا می‌کنند. از نظر علمی پیشگیری یک سیاست جنایی است که غرض انحصاری آن تحدید حدود امکان پیش آمد، مجموعه اعمال جنایی از راه غیرممکن کردن یا دشوار نمودن احتمال وقوع آن‌ها است، بدون متوسل شدن به تهدید و یا اجرای کیفر (گسن، ۱۳۷۰: ۱۳۳). در اجرای روش‌های پیشگیری از تروریسم به‌جای موضع انفعالی در برابر فعالیت‌های تروریستی، با تصویب اقدامات فعال نسبت به کشف و خنثی‌سازی فعالیت‌های تروریستی اقدام می‌شود. با این توضیح که برای مقابله در برابر تروریسم منتظر وقوع عملیات مجرمانه نمی‌مانیم و سعی ما بر ریشه‌کن کردن بنیادی این عملیات است. اسناد بین‌المللی مرتبط با تروریسم در سه حوزه پیشگیری از طریق شناسایی و جمع‌آوری اطلاعات تشکیلات تروریستی، پیشگیری فیزیکی و پیشگیری از طریق انسداد شریان‌های مالی، اقدامات پیشگیرانه‌ای را متذکر گردیده‌اند و از دولت‌های عضو خواسته‌اند با اتخاذ این تدابیر در قوانین داخلی خود از وقوع حوادث تروریستی پیشگیری کنند (صفاری و اسماعیلی، ۱۳۹۲: ۳۹۱). ظرفیت‌های مالی یک گروه

۶- وزارت آموزش و پرورش مکلف است اقدامات زیر را انجام دهد: - اعلام موارد عدم ثبت نام و موارد مشکوک به ترک تحصیل اطفال و نوجوانان تا پایان دوره متوسطه به سازمان بهزیستی کشور و یا دفتر حمایت از اطفال و نوجوانان قوه قضاییه حسب مورد جهت انجام اقدامات لازم؛ - شناسایی، راهنمایی و معرفی اطفال و نوجوانان موضوع این قانون به نهادهای حمایتی و قضایی جهت انجام اقدامات حمایتی لازم؛ - انجام اقدامات لازم جهت ثبت نام و پوشش تحصیلی کامل اطفال و نوجوانان موضوع این قانون تا پایان دوره متوسطه؛ - آموزش مدیران و کارکنان آموزشی و اداری در زمینه حقوق اطفال و نوجوانان.

۷- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در راستای رسالت خود مبنی بر اطلاع‌رسانی در مورد حقوق اطفال و نوجوانان موظف است اقدامات زیر را انجام دهد: - تولید و پخش برنامه‌های منظم برای بالابردن سطح اطلاعات عموم مردم در حوزه حقوق اطفال و نوجوانان؛ - طراحی و ایجاد نظام رده‌های سنی و محتوایی آثار و محصولات صدا و سیما در برنامه‌های مرتبط با اطفال و نوجوانان؛ - همکاری با سایر نهادها و دستگاه‌های مندرج در این قانون برای تولید آثار و برنامه‌های علمی، آموزشی و فرهنگی جهت تحقق اهداف این قانون؛ - جلوگیری از تولید، پخش یا تبلیغ هر برنامه یا محصول مضر به سلامت، تربیت، اخلاق، یا سایر حقوق اطفال یا نوجوانان؛ - تدوین و اجرای ضمانت اجراهای اداری و انضباطی برای تهیه‌کنندگان، مجریان و دست‌اندرکاران تولید و پخش برنامه‌های صدا و سیما در راستای اجرای این قانون.

تبصره: آیین‌نامه اجرایی این ماده ظرف مدت سه‌ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و با همکاری سایر دستگاه‌های مرتبط تهیه شده و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.»

با تدقیق در مقررات موجود می‌توان به نقش پررنگ تعامل اجتماعی به‌هنجار در ارتباط با پیشگیری از جرم بزهکاران و بزه‌دیدگان اطفال پی برد که این امر با مداخله نهادهای مختلف که در صدر مطالب اشاره گردید، امکان‌پذیر می‌گردد.

اقدامات تلافی‌جویانه زیادی قرار می‌گیرند که در مواردی حتی منتهی به قتل آنان می‌شود و یا اقدامات حقوقی و قضایی علیه آنان صورت می‌گیرد. بنابراین لزوم وجود قوانین، مقررات و سازوکارهای اجرایی به‌منظور حمایت از افشاکنندگان فساد امری ضروری و مهم است (طاهرخانی، ۱۳۹۷: ۱۲).

باتوجه به حمایت‌های همه‌جانبه و پیش‌بینی‌شده از افشاکنندگان فساد اقتصادی در قوانین و مقررات مختلف که محدوده و معیار و ملاک دقیقی را ارائه نموده‌اند، حمایت از این افراد در پرتو رویه قضایی به چشم نمی‌خورد و نمی‌توان به آرا و احکام خاصی در این راستا اشاره داشت، به‌طوری‌که شفافیت اقتصادی را می‌توان میزان حمایتی دانست که از افشاکنندگان مفاسد می‌شود و می‌بایست از کسانی که مفسده‌ای را افشا می‌کنند، حمایت و صیانت قانونی کافی به‌عمل آید، البته در لایحه شفافیت اقتصادی پاداشی را هم از محل بازگشت حق بیت‌المال و حق عمومی مردم از محل فساد افشاشده برای افشاکننده در نظر گرفته شده است، اما این افق دورتر از هدف اولیه صیانت از افشاکننده است و نکته اصلی این است که افشاکنندگان فساد در وهله اول در امان باشند. با این اوصاف رویه قضایی، حمایت از افشاکنندگان فساد اقتصادی را در نظر نداشته است.

نتیجه‌گیری

تعامل اجتماعی به‌هنگار در پیشگیری از جرم مؤثر واقع شده و در سطوح مختلفی همچون سمن‌ها، سوت‌زنی و ... جایگاه ویژه‌ای به خود اختصاص داده و در مقررات قانونی مختلفی مورد تبیین و توجه قانون‌گذار قرار گرفته است. تعامل اجتماعی می‌تواند با تعامل بزه‌کار و بزه‌دیده و جامعه انجام گیرد و در برخی مواقع نیز تعامل اجتماعی دوطرفه صورت می‌گیرد. تعامل اجتماعی به‌هنگار یا روابط بین فردی در راستای پیشگیری از جرم، فرآیندی است که در آن یک شخص که (می‌تواند شخص پیشگیری‌کننده یا گزارش‌دهنده جرم باشد) اطلاعات و احساسات خود را از طریق پیام‌های کلامی و غیرکلامی به یک فرد یا افراد دیگر می‌رساند. این توانایی موجب تقویت رابطه گرم و صمیمی با دیگران، حفظ و ارتقای سلامت روانی، قطع روابط ناسالم، حل مسائل و

تروریستی با طول عمر و اثربخشی آن‌ها درجهت رسیدن به اهداف اجتماعی و سیاسی و نظامی ارتباط دارد. بنابراین در راه مبارزه صحیح با تروریسم باید بتوانیم این تسهیل‌کننده را حذف و توانایی مالی را از تروریست‌ها سلب کنیم (صبوری‌پور و علی‌پور، ۱۳۹۷: ۱۳۵). به‌طور کلی مبارزه و پیشگیری از فساد به‌عنوان یکی از مبانی مهم است.

در مورخه ۲۷ مهرماه ۱۳۹۹ نمایندگان مجلس شورای اسلامی همچنین با دو فوریت طرح حمایت از افشاکنندگان فساد با ۱۵۰ رأی موافق، ۵۶ رأی مخالف و ۱۲ رأی ممتنع از مجموع ۲۳۷ نماینده حاضر مخالفت کردند (لاری، ۱۳۹۹: ۱). مطابق ماده واحده این طرح هر شخص حقیقی یا حقوقی که از ارتکاب یکی از جرایم موضوع ماده ۳۶ و تبصره آن آگاه شده، خواه خود از معاونین یا شرکای جرم باشد و خواه مسؤولین دستگاهی که جرم در آن در حال وقوع است و خواه غیر آن دستگاه و آن را کتباً به‌صورت محرمانه یا آشکار به دادستان محل یا رییس دادگستری شهرستان یا استان یا رییس سازمان بازرسی یا رییس قوه قضاییه اطلاع دهد، برابر میزان مال کسب‌شده توسط مجرم یا مجرمین یا مالی که محل تحصیل آن برابر اسناد در آینده قطعی است تا پنجاه درصد مال موضوع جرم و تا سقف صدمیلیاردریال در جرایم عادی و هزارمیلیاردریال در جرایم اخلال در نظام اقتصادی کشور، از محل ردیفی که در بودجه سال بعد از اعلام جرم تعیین خواهد شد، به او تعلق خواهد گرفت، چنان‌چه دو یا چند نفر جرم مذکور را اطلاع دهند مبلغ مذکور میان آن‌ها تقسیم خواهد شد. رییس قوه قضاییه موظف است جمع مبلغ حمایتی از افشاگران فساد را سالیانه در بودجه عمومی پیشنهاد دهد. سازمان برنامه و بودجه هم موظف است مبلغ مذکور را حداکثر تا خردادماه سال بعد جهت پرداخت تخصیص دهد، چنان‌چه فرد مذکور خود از معاونین یا شرکاب جرم مذکور باشد، از مجازات معاف خواهد بود (لاری، ۱۳۹۹: ۱). به‌طور کلی افشاکنندگان فساد نقش اساسی در راستای ایجاد شفافیت و افشای فساد ایفا می‌نمایند و از این طریق مانع تضییع اموال عمومی و دولتی و حتی در برخی مواقع مانع ورود آسیب‌ها و ضررهای جبران‌ناپذیر جانی به جامعه می‌شوند. به همین دلیل، این افراد در معرض خطرات و

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: به‌صورت برابر بوده است.

تشکر و قدردانی: لازم است از تمام کسانی که در تدوین این مقاله ما را یاری رسانده‌اند، قدردانی نماییم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

منابع و ماخذ

الف. منابع فارسی

- افروز، غلامعلی (۱۳۸۹). *روان‌شناسی رابطه‌ها*. چاپ پنجم، تهران: دانشگاه تهران.
- امینی، محمد (۱۳۹۳). *فضازدایی و جایگاه آن در نظام کیفری ایران*. چاپ اول، تهران: مجد.
- حومد، عبدالوهاب (۱۹۷۵). *شرح قانون الجزاء الکویت*. کویت: جامعه الکویت.
- رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین (۱۳۸۷). «حضور سازمان‌های غیردولتی در پیشگاه مراجع قضایی بین‌المللی». *فصلنامه حقوق*، ۲(۳۸): ۱۵۳-۱۷۲.
- رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین (۱۳۹۶). «حضور سازمان‌های مردم‌نهاد در فرایند کیفری در پرتو قانون آیین دادرسی کیفری». *مجله حقوقی دادگستری*، ۹۹(۸۱): ۱۳۹-۱۶۷.
- رهامی، محسن (۱۳۸۹). *جرایم بدون بزه‌دیده*. چاپ دوم، تهران: میزان.
- صیوری‌پور، مهدی و علی‌پور، شیما (۱۳۹۷). «پیشگیری از تروریسم از طریق مبارزه با تأمین منابع مالی». *فصلنامه دیدگاه‌های قضایی*، ۸۴: ۱۲۵-۱۴۶.

مشکلات خود با دیگران و رفع تضادها و تعارضات می‌شود. همچنین در این‌گونه روابط، نقش گیرنده و فرستنده پیام به طور مداوم جابه‌جا می‌شود. روابط میان فردی یک تعامل گزینشی و نظام‌مند منحصربه‌فرد و رو به پیشرفت است که موجب خلق معانی مشترک بین آن‌ها می‌گردد. به‌طور کلی تعامل اجتماعی به‌هنجار در راستای پیشگیری از جرم به شیوه‌های مختلفی انجام می‌گیرد که قانون‌گذار به ابعاد مختلف آن اشاره نموده و برخی مصادیق آن همچون مقررات افشاکندگانه فساد اقتصادی و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در قالب مقررات مختلف و به‌صورت مستقل مورد توجه قرار گرفته است.

به‌عنوان پیشنهاد ضروری است که برنامه‌هایی از سوی قوه قضاییه درجهت آموزش‌های لازم در شناخت برنامه‌ها و اهداف سمن‌ها و آشنایی با تعامل اجتماعی به‌هنجار، تدوین و اجرایی گردد تا نهادهای مردم‌نهاد با کارکردها، برنامه‌ها، شاخصه‌ها و مقررات مرتبط آگاهی و اطلاعات کاملی را به دست آورند. به‌عنوان پیشنهاد لازم است چنین مقرره‌ای تدوین گردد: «برنامه‌های آموزشی با تدوین و برنامه‌ریزی دقیق توسط دادگستری هر شهرستان در دو نوبت در هر ماه برای تشکل‌های مردمی عضو سمن‌ها درجهت آموزش برنامه‌ها و اهداف سمن‌ها تشکیل گردد.»

از جهاتی سازمان‌های مردم‌نهاد نقش مهمی در زمینه اهداف نظریات جرم‌شناسی و کیفرشناسی همچون نظریات کیفرزدایی، جرم‌زدایی، عدالت ترمیمی، برچسب‌زنی و پیشگیری از جرم دارند که با عنایت به این‌که قانون‌گذار با توجه به ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و همچنین آیین‌نامه مرتبط با این موضوع توجه نموده است، ضرورت دارد در بودجه سالیانه کشور، اعتبار ویژه‌ای برای تأمین نیازهای سمن‌ها در نظر گرفته شود، بی‌آن‌که خللی به کارایی سمن‌ها وارد شود.

به‌عنوان پیشنهاد لازم است چنین مقرره‌ای تدوین گردد: «لازم است بودجه سازمان‌های مردم‌نهاد هر ساله توسط دولت تعیین و به مجلس درجهت تصویب ارائه گردد.»

- صفاری، علی و اسماعیلی، مهدی (۱۳۹۲). «رویکرد اسناد بین‌المللی به پیشگیری از تروریسم». *مجله تحقیقات حقوقی*، ۱۳: ۳۹۱-۴۲۸.
- طاهرخانی، امین (۱۳۹۷). «دستورالعمل حمایت و تشویق افشاکنندگان فساد». *تحولات قضایی*، ۳: ۱-۱۱.
- عیدپانی، فاطمه (۱۳۹۷). *نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از وقوع و تکرار جرم*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت.
- گسن، ریموند (۱۳۷۰). *جرم‌شناسی کاربردی*. ترجمه مهدی کی‌نیا، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات مترجم.
- لاری، سمیه (۱۳۹۹). «یک فوریت طرح حمایت از افشاکنندگان فساد تصویب شد». *سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی*، قابل دسترسی در: <https://www.irna.ir/news>
- لازرژ، کریستین (۱۴۰۰). *درآمدی به سیاست جنایی*. ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دهم، تهران: میزان.
- مهدوی، محمود (۱۳۹۲). *پیشگیری از جرم (پیشگیری رشدملار)*. چاپ دوم، تهران: سمت.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۷۹). *تقریرات جرم‌شناسی نظری دوره دکتری*. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- نوربها، رضا (۱۳۷۸). «سیاست جنایی سرگردان». *مجله تحقیقات حقوقی*، ۲۶-۲۵: ۱۲۸-۳۵۷.
- نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۲). «پیشگیری از بزهکاری در قانون اساسی ایران و لایحه قانون پیشگیری از وقوع جرم، تهران». *مجله حقوقی دادگستری*، ۴۵(۶۷): ۱۲۴-۱۵۹.

ب. سایت

<https://www.nabzkeyhani.com>.